

Achteruitgang hoogvenen gestopt

De sceptici hebben geen gelijk gekregen. De miljoenen die zijn geïnvesteerd in herstel van de hoogveenrestanten blijken geen weggegooid geld. De omslag is gemaakt want in diverse gebieden breidt het levende hoogveen zich weer uit. Mede dankzij kennis uit OBN-onderzoek.

Waarom hoogvenen en hoogveenonderzoek zo belangrijk zijn? André Jansen, voorzitter van het OBN-deskundigenteam Nat zandlandschap, kijkt de interviewer verbaasd aan. Zijn stellige antwoord laat niet lang op zich wachten. Jansen: “Er zijn verschillende redenen waarom we energie moeten steken in het herstel van onze hoogvenen. Het zijn de restanten van een uitgestrekt areaal dat vroeger wel een kwart van Nederland bedekte. In dit extreem voedselarme en zure milieu leven bijzondere planten en dieren. Niet voor niets is ons land via Natura 2000 internationale verplichtingen aangegaan voor de meest kenmerkende begroeiing in het hoogveenlandschap, de habitattypen actief en herstellend hoogveen. En tenslotte hebben we de afgelopen decennia heel veel geld besteed aan her-

stel van hoogvenen. Daar zijn we heel ver mee en de resultaten zijn spectaculair. Het zou een beetje raar zijn om dat nu niet af te maken.”

Bovendien is de kennis over hoogvenen noodzakelijk om efficiënt met de kostbare ruimte in Nederland om te gaan, om ervoor te kunnen zorgen dat verschillende functies duurzaam naast elkaar kunnen bestaan. Jansen geeft een voorbeeld: “Vorig jaar boog een commissie zich over de bufferzone van de Engbertsdijkvenen. Moet die nu echt zo groot zijn als werd voorgesteld? Die vraag kwam van het ministerie naar ons deskundigenteam. Er was namelijk grote maatschappelijke onrust door de aanwijzing van het Natura 2000-gebied. Met de kennis die OBN heeft ontwikkeld konden we daar een scherp antwoord op geven: de bufferzone kon

Hoogveenontwikkeling met gewoon veenmos, een van de meer algemene veenmosssoorten.

foto Loekie van Tweel

de helft zo klein. Van de bufferzone van het Wierdense Veld hebben we echter gezegd dat die te krap begrensd was en vergroot diende te worden. Ons advies is overgenomen.”

Van detailniveau naar landschap

OBN doet al vele jaren onderzoek aan hoogvenen. Het deskundigenteam Hoogvenen (later: Nat zandlandschap) heeft volgens Jansen een enorme klapper gemaakt in het hoogveenonderzoek. Dat was in de tijd dat er miljoenen werden geïnvesteerd in het herstel van hoogvenen, maar zonder dat duidelijk was of de uitgevoerde maatregelen zinvol waren. Het deskundigenteam heeft daarom in 1997 een zogenaamd preadvies opgesteld, om de stand van zaken vast te leggen: wat weten we nu

van het systeem en waar liggen wezenlijk leemtes in kennis? Ook werden concrete onderzoeksvragen geformuleerd.

Als vervolg daarop is een groot onderzoek uitgevoerd dat zich vooral richtte op het standplaatsniveau zoals de interactie tussen stikstof(depositie) en veenmosgroei, de relatie tussen waterkwaliteit en veenmosgroei (inclusief het belang van kooldioxide), de aard van het substraat (hebben we zwartveen of witveen?) en wat betekende dit voor de strategie om veenmossen te laten groeien? En voor het eerst werd de hoogveenfauna onderzocht.

“De rapportage van dit onderzoek in 2003 heeft een belangrijke rol gespeeld in het herstelbeheer dat sindsdien is uitgevoerd”, zegt Jansen. “We weten nu ontzettend veel van hoogvenen op standplaats-

foto Loekie van Tweel

Hoogveeninventarisatie verrast zelfs deskundigen

Vorig jaar had het ministerie van EZ behoefte aan actuele informatie voor de habitatkaarten van de Natura 2000-gebieden: hebben we nog actief hoogveen, waar ligt het en hoeveel is het? Beheerders konden het antwoord niet geven. Het idee was altijd dat het wel erg ambitieus is om weer actief hoogveen te realiseren. Als je de bestaande kwaliteit vast weet te houden heb je al heel veel bereikt.

Loekie van Tweel, een van de vijf hoogveendes-kundigen van de ad-hoc werkgroep uit het OBN-deskundigenteam Nat zandlandschap, kan zich goed voorstellen waarom EZ met deze vraag naar OBN is gegaan. “Het karteren van hoogveenvegetaties is niet eenvoudig. Zo was het nodig het habitatype actieve hoogvenen concreter te definiëren. Bepalend hierbij is het voorkomen van de ‘acrotelm’. Dat is de toplaag van goed functionerend levend hoogveen. Deze laag heeft zelfregulerende eigenschappen en is goed in staat water vast te houden waardoor op landschaps-schaal mogelijkheden ontstaan voor uitbreiding van hoogveen. Het herkennen en begrenzen ervan is lastig, zeker voor mensen die niet regelmatig actieve hoogvenen zien.”

De werkgroep heeft veertien gebieden in kaart gebracht en deed verrassende ontdekkingen. Ze constateerde dat de achteruitgang gestopt is en dat er in meerdere gebieden weer actief hoogveen is. Ook in gebieden waarvan dat niet verwacht werd, zoals Wierdense Veld, Aamsveen, Wooldse Veën en Korenburgerveen. In het Korenburgerveen waren zelfs pas een decennium daarvoor herstelmaatregelen uitgevoerd. Dat betekent dat de beheerders in een aantal gebieden heel succesvol zijn met hoogveenherstel.

De totale oppervlakte actieve hoogvenen in Nederland is vastgesteld op 7,58 ha, verspreid over 10 terreinen. Als de ingeslagen weg wordt voortgezet zal zich dit volgens de werkgroep uitbreiden, zeker wanneer in randzones goede overgangen naar de omgeving worden gemaakt.

niveau. De laatste jaren spelen er nieuwe vragen in beleid en beheer: hoe komen wij tot een afronding van onze hoogveenreservaten? Wat hebben wij daarvoor nodig? Bufferzones? Hoe groot moeten die dan zijn? Waar moeten die liggen? Welke eisen moeten worden gesteld aan de hydrologie op landschapsschaal?"

Kansrijkdom

Die vragen over het ecologisch functioneren van de hoogveengebieden in het grotere landschap hebben bij het deskundigenteam centraal gestaan toen ze een verbeterde methode voor landschaps-

functioneren? Dat is in het Bargerveen heel anders dan in het Korenburgerveen. Daar kun je geen eenheidsrecept op toepassen, het is echt maatwerk. En daarvoor moet je meten." De meest prangende vragen rond hoogveenherstel zijn nu beantwoord, zegt Jansen: "Er rest nog een wezenlijke vraag over de veenbasis. Daar gaan we binnenkort mee aan de slag."

Praten, praten, praten

Dankzij OBN-onderzoek is nu veel kennis beschikbaar, maar hoe komt deze bij de terreinbeheerders? André Jansen heeft daar een uitgesproken mening

Kennis in de praktijk

Hoe specialistische kennis en nieuwe inzichten bij de lokale terreinbeheerders terecht komt? Loekie van Tweel lacht. "Via mij." Zij is ecooloog bij Landschap Overijssel en ook lid van het OBN-deskundigenteam. "Met de beheerders ga ik vaak het veld in, we zitten samen in projectteams." Landschap Overijssel heeft drie terreinen met hoogveen: Aamsveen, Wierdense Veld en Beerze. Van Tweel: "Alle hoogveengebieden zijn zo verschillend. Voor het beheer is naast OBN-kennis heel veel lokale kennis nodig. Een beheerder moet goed weten hoe zijn eigen gebied in elkaar steekt."

Zij illustreert dit met een nieuw inzicht dat anderhalf jaar geleden aan het licht kwam tijdens de OBN-hoogveendag. "Toen constateerden we dat het Aamsveen van 180 ha in de randzone van een veel groter hoogveengebied ligt, met de kern in Duitsland. Nu we het terrein meer vanuit het grotere geheel bekijken, begrijpen we beter hoe het systeem functioneert. Vroeger keken we niet verder dan ons eigen gebied." De maatregelen die Landschap Overijssel van plan was te nemen moeten nu even wachten. Eerst moeten de beheerders weten hoe het zit met de hydrologie en met de bodem. Vooral van de situatie over de grens weten we weinig, zegt Van Tweel. "In het verleden hebben we maatregelen genomen die we met het nieuwe inzicht niet meer zouden doen, zoals diep plaggen in natte laagten en poelen aanleggen dichtbij het hoogveen. Met het hoogveen zelf gaat het best wel goed. Daar zijn in de jaren negentig al veel maatregelen uitgevoerd zoals de aanleg van dammen. De vraag is nu hoe we de overgang van hoogveen naar randzone gaan vormgeven en hoe we het hoogveen op landschapsschaal kunnen optimaliseren."

Complex maar veel rijkdom

De meeste hoogveendeskundigen en beheerders kijken tegenwoordig veel meer naar randzones en overgangen omdat die belangrijk blijken te zijn voor flora en voor fauna. De maatregelen voor het hoogveen op standplaatsniveau zijn meestal al genomen, zegt Van Tweel. Dat het Aamsveen op de rand ligt van het hoogveengebied is volgens haar zeker niet nadelig: "Juist aan de randen vind je een hele goede hoogveenontwikkeling, met zelfs actief hoogveen. Dat bleek uit de hoogveenkartering die OBN hier onlangs deed."

Door die overgangszone herbergt het kleine Aamsveen een bijzondere variatie van Europees beschermde habitattypen. Naast actief (H7110) en herstellend hoogveen (H7120) is er hoogveenbos (H91D0), droge (H4030) en vochtige heide (H4010), heischraal grasland (H6230) en vochtig alluviaal bos (H91E0). Van Tweel: "Die rand maakt de situatie complex maar het zorgt ook voor heel veel rijkdom. Daarom zijn we ook heel voorzichtig. Hoe gaan we verder? Wat doen we bijvoorbeeld met de Glanerbeek die diep insnijdt...?" [HvdB]

Aamsveen, klein maar rijk aan beschermde habitats, waaronder actief hoogveen. / foto Loekie van Tweel

ecologische systeemanalyse (LESA) op papier zette. Parallel hieraan werd veldonderzoek aan hoogveenvennen verricht om de methodiek te toetsen. Met die kennis kan vervolgens voor de grote hoogveenrestanten worden bepaald waar de meest kansrijke plekken liggen. Is dat Bargerveen - waar ontzettend veel in is geïnvesteerd, het Fochterloërveen, of Grote Peel? Of hebben de kleine venen in Twente en de Achterhoek meer potentie? Over dit onderzoek naar kansrijkdom zijn vier rapporten uitgebracht. "We weten nu veel van hoogveenherstel, maar we hebben nog van weinig gebieden systeemanalyses", vertelt Jansen. "Er wordt nog veel via trial and error aan hoogveenherstel gewerkt. Rond alle vragen die er zijn bij de PAS en afronding van EHS is het wezenlijk om te weten hoe jouw hoogveenrestant in het landschap ligt. Wat zijn sturende factoren, en wat heb je nodig om het zo goed mogelijk te laten

over: "Praten, praten, praten, blijven vertellen waar het om gaat. Het is complexe materie en dus is één keer vertellen niet genoeg. Ons deskundigenteam vindt kennisoverdracht erg belangrijk. We willen als kennisnetwerk immers een brug zijn in de wereld van onderzoek, beleid en beheer. We blijven dus kennis overdragen, ook al is het onderzoek op een gegeven moment afgerond." Dat de kennis over komt is voor Jansen zonneklaar. "In het Bargerveen zie je op steeds meer plekken hier aanzetten voor hoogveenvorming, vooral omdat de beheerders steeds beter weten hoe het systeem in hun terrein functioneert. Daardoor krijgen ze beter in de vingers hoe ze de situatie met waterpeilen en maatregelen als dammen kunnen beïnvloeden, zelfs in tijden van te hoge stikstofdepositie en klimaatverandering."